

MUCSI FERENC

Kunfi a Magyarországi Szociáldemokrata Párt vezetésében (1909–1914)

A századelő nagy magyar reformnemzedékéről mostanában sok szó esik, részint az 1918–1919. évi forradalmak évfordulói kapcsán, amelyek szellemi előkészítése kétség-telenül az ő nevékhöz, munkásságukhoz fűződik, részint – mint mai emlékülésünkön is – születésük kerek 100 esztendő fordulója alkalmából. Míg az előbbieket a nagy generáció egészének, közös nagy művének hatására és méltatására irányulnak, a centenáris megemlékezések a reformnemzedék egyes tagjainak, ragyogó felkészültségű személyiségeinek sajátos életútját, egyéni teljesítményét mérik fel: elhelyezik történelmünkben az őket megillető, kiemelkedő helyre. Alakjuk, életművük így épül be végre – sok méltánytalanság, mellőzés és elfogultság után – történelmi tudatunkba, így válik megszakíthatlan, egységes egészé a magyar progresszió sok évszázados láncolata; napjaink harcainak közvetlen előzményévé az a küzdelem, amelyet annyi meggyőződéssel, energiával és áldozattal folytattak – a mi boldogulásunkért is.

Kunfi Zsigmond érdeklődését kezdetben – még egészen fiatal korában – az irodalom, a művészetek kötötték le. Egész habitusa és ragyogó felkészültsége is szinte predesztinálták az irodalomtörténész, az esztéta szerepkörének betöltésére. Alig húszéves korában írott szívonas munkái ezt meggyőzően bizonyítják. Érdeklődése, cselekvést sürgető humanizmusa azonban tovább vitték: a társadalmi kérdések iránt fogékony intellektusát mindinkább magához ragadta a szocializmus eszmevilága: a cselekvő, az alkotó, a dolgozó ember felszabadításának vonzó programja. „Aki ivott a szocializmus vizéből – vallotta –, azt többé semmi el nem hódítja.”

Így történt, hogy Kunfi a szocialista politikus, a szocialista publicista hivatását választotta. Nyilvános fellépéseiben ennek vált élete végéig elkötelezett, odaadó hívévé, cselekvő részesévé. De az irodalom és a művészetek iránti vonzalma, mintegy „visszaszorulva” magánéletébe, mégis megmaradt. Irodalmi-művészeti ambíciói, lelki szükségletei Adyval kialakult barátságában öltöttek testet. A kölcsönös vonzalom alapja a lelki rokonság számos mozzanata mellett az azonos tartalmú és irányú társadalmi elkötelezettség volt. Adynál az elhivatottság-tudat, Kunfinál a kötelességérzet: a felismert társadalmi (és művészeti) igazságok feltétlen vállalása és önfeláldozó szolgálata. Amit Ady művészetével teremtett meg: a progresszív magyarság egyesítését, azt Kunfi a politikai cselekvésben kereste: a demokratikus – és perspektívájában szocialista – Magyarország létrehozásához szükséges haladó politikai egység megteremtését.

Kunfi 1903 óta állt kapcsolatban Szabó Ervinnel, majd a párt vezetőivel, mindenekelőtt Garami Ernővel. Első jelentősebb írásai 1906-tól jelentek meg pártkiadványokban. Levelezett Jászi Oszkárral is, cikkei a Huszadik Században is napvilágot láttak. 1906 óta vallotta magát nyíltan szocialistának; temesvári tanári működése emiatt mind nagyobb nehézségekbe ütközött, végül pedig nyílt hajzába torkollott. Ady ekkor – meghitt

barátságuk nyitányaként – éppúgy emelt szót Kunfi mellett a Budapesti Naplóban, mint néhány esztendővel korábban Somló Bódog mellett. . .)

Kunfi 1906 végén kezdte meg munkáját – társszerkesztőként – az MSZDP akkor indított elméleti folyóiratánál, a Szocializmusnál. 1907-ben a Népszavónak is munkatársa lett: állandó vezércikkírója a belpolitika és a nemzetközi politika számos kérdésének hamarosan elismert szakértőjeként. Érkezése a szocialista mozgalom gyors fejlődésének, tömegessé válásának idejére esett. 1906 végén – 1907 elején érte el a mozgalom számbeli fejlődésének csúcsát. Az eredmények megszilárdítása, kiépítése, a százezres tömegmozgalom ideológiai-politikai arculatának kimunkálása jól képzett értelmiségi gárda részvételét, a mozgalomba való bevonását kívánta meg. Kunfi vállalta, hogy úttörője, megformálója legyen ennek a sajátosan értelmiségi feladatnak.

Hamarosan teljes jogú szerkesztője lett a folyóiratnak, s vezetésével a Szocializmus színvonalas társadalmi-politikai pártorgánummá vált, amelynek elméleti színvonalát – Kunfi Zsigmond mellett – olyan értelmiségiek fémjelezték, mint Varga Jenő, Rónai Zoltán, Ágoston Péter, Pogány József. A mozgalom gyakorlati-taktikai problémáit a mozgalom elismert vezetői: Garami, Weltner, Buchinger elemezték-vitatták. A folyóirat egész tematikája, rovatai, szerkezete Kunfi gondos szerkesztését tükrözte, azt a törekvést, hogy a Szocializmus a lehető legtöbbet nyújtsa a mozgalomnak, s valóban fóruma, műhelye legyen a mozgalom előtt álló feladatok kidolgozásának, s ehhez megfelelően széles körű hazai és nemzetközi ideológiai és politikai információval is szolgáljon.

A Szocializmus szerkesztőjeként Kunfi tanácskozási joggal részt vett a pártvezetőség ülésein is, így már kezdettől fogva bekapcsolódott a párt legfelsőbb vezetésébe. A vezetőség választott tagja 1909-ben lett, de már 1908-ban egyik előadója volt a párt rendkívüli kongresszusának, s Garamival–Buchingerrel együtt ő képviselte a magyar szociáldemokrata pártot az ugyancsak 1908. évi bécsi szociáldemokrata birodalmi értekezleten is.

Kunfi bekapcsolódása a párt vezetésébe nem ment zökkenők és problémák nélkül. A beilleszkedést megnehezítette az az éles küzdelem, amely éppen ekkor, 1908–1909 folyamán, Alpári Gyula fellépése folytán a pártban a vezetőség és az ellenzékiek között kibontakozott. Szabó Ervin ekkori álláspontját, a vezetéssel való teljes szakítást, Kunfi nem fogadta – nem fogadhatta – el. Részint a vezetőség ellen felhozott vádak nem voltak minden tekintetben helytállóak; részint a pártkiadványok tervezett bojkottja őt is, munkásságát is közvetlenül érintette. Főként pedig úgy látta: nincs reális alternatíva a szocialista cselekvés számára, csak az adott keretek felhasználása. Mikor Kunfi ezt, a belülről való cselekvést vállalta, lehettek talán illúziói a pártvezetést illetően, de lépését nyilván nem motiválta sem „karrierizmus”, sem a reformizmus előtti behódolás – mint ahogyan ezt korábbi értékelésekben olvasni lehetett –, amint Szabó Ervin álláspontja is változott, legalábbis annyiban, hogy helyt adott Kunfi döntésének, bár magára nézve ezt nem tartotta elfogadhatónak. Barátságuk fennmaradása, Kunfi egyre aktívabb részvétele a párt vezetésében, egyaránt a döntés helyessége mellett szól.

Hasonló – de ellenkező előjelű – problémát vetett fel számára Alpári kizárása a pártból. Itt vezető társaival szállt szembe. Egyoldalúnak, végletesnek, büntetésjellegűnek minősítette a kizáratást; úgy ítélte meg, hogy az politikai szempontból indokolatlan, a párt belső fejlődését pedig annyiban gátolja, amennyiben „a korlátlan pártfegyelem” érvényesülése előtt nyit teret. A kizárás ellen szavazva – átmenetileg – szembekerült

nemcsak Garamival, hanem a pártban eléggé erőteljes „lateiner-ellenességgel” is, azzal az ouvrierista színezetű értelmiségellenes gyanakvással, amelyet nemegyszer felhasználtak már hatalmi pozíciók birtokában lévők (s nemcsak akkor és ott) demagóg célokra is.

E nehézségek ellenére Kunfi helyzete a párt vezetésében viszonylag gyorsan megszilárdult. Kitűnő szónokként a munkások kedvelték (ez nyilván hozzájárult népszerűségének gyors növekedéséhez), nagy munkabírása, aktív közreműködése pedig nyilvánvalóan hasznos volt a párt számára is.

Kunfi aktív szerepet játszott az Andrassy plurális választójogi tervezete elleni küzdelemben; cikkek, tanulmányok sorozatában leplezte le, mutatta ki retrográd jellegét. Pártkongresszusi előterjesztését egyhangúlag fogadták el, határozottan szembehelezkedve így Andrassy elképzeléseivel. A választójogi harcok eredményesebbé tételének igénye sarkallta arra, hogy behatóan elemezze a magyar belpolitikai helyzetet, s ennek alapján kísérletet tegyen a falu dolgozó tömegeinek felrázására, a választójogi küzdelemben való bekapcsolására. 1909-ben tartott kongresszusi beszédében fogalmazta meg híres jelszavát: „Ki a falvakba!”, amellyel a forradalmi narodnyikmozgalom emlékét, „a nép közé menést” is idézte, s mint közvetett következményre hivatkozott az első orosz forradalom tömeges parasztmozgalmaira is.

A társadalmi és pártviszonyok elmélyült elemzése vezette rá Kunfit a párt új taktikai irányvonalának kidolgozására. 1910 tavaszán „A választójog új válsága” címmel a Szocializmusba írt tanulmányában kimutatta, hogy a megválasztott új parlamenti többséggel valójában a régi szabadelvűek kerekedtek ismét fölül, s ezzel véget ért a „demokratikus ceszarizmus” taktikája. A dinasztia és a demokratikus választójog máris elszakadt egymástól, s a 48-as párt rákényszerül arra – írta –, hogy vállalja a demokratikus választójog programját. Ez a felismerés a pártban ekkor még nem volt általános. Hónapokon át még élt a remény arra, hogy a Khuen–Héderváry-kormánytól sikerül megszerezni a választójog reformját. 1910 végére–1911 elejére azonban elfogadottá vált a széthullott koalíció demokratikus elemeivel kötendő szövetség gondolata, s lassan kiformalódott – Kunfi erőteljes, aktív részvételével – az a politikai szövetség, amely egyesítette a progresszió erőinek táborát Magyarországon. Konceptióját „Taktika és erőgyűjtés” című, több folytatásos tanulmányában pontosította. Részint visszautasította Diner-Dénes Józsefnek azt a naiv, reformista javaslatát, hogy a választójogi harcok sikere érdekében a munkásság szüntesse be a választójogi reformban érdekelt polgárság elleni gazdasági küzdelmeket, részint pedig elhatárolta a szocialista álláspontot a radikális polgári és kisparashti nézőpontoktól is, hangsúlyozva, hogy meg kell kezdeni a politikai küzdelmek tudományos, szocialista szempontú vizsgálatát, nem feledkezve meg a mozgalom végső célkitűzéseiről. Így, ezzel a szocialista perspektívával érhető el – hangsúlyozta –, hogy a demokratikus Magyarország megteremtéséért felsorakozzon a hatalmassá tett szociáldemokrácia: „kétmillió munkás pártja”.

Ezen a szocialista elvi alapon támogatta Kunfi a haladó polgári szervezetekkel való együttműködést; vett részt maga is a radikális polgárság és a szociáldemokrácia politikai együttműködésének kiépítésében, a Martinovics szabadkőműves-páholy tevékenységében; a Társadalomtudományi Társaság rendezvényein, a Társaság Szabadiskolájában és így tovább. Ez az elvi alapállás vezette, mikor az Országos Reformklubban s egyéb politikai fórumokon a Justh-párttal való együttműködés kiépítésén dolgozott, mikor – társaival együtt – szervezte-irányította a munkapárti reakcióval szembeni demokratikus össze-

fogást. Ezek a küzdelmek vezettek el az 1912. évi forradalmi ízzású választójogi tömegharcokhoz: a „választójog forradalmához”, a „vérvörös csütörtökhöz”. Kunfi „A tömegek beszéde” című tanulmányában az eseményhez méltó lendülettel összegezte a budapesti munkásság forradalmi tettét, megállapítva, hogy „május 23-a a magyar munkásmozgalomnak eddig legnagyobb és leghatalmasabb napja volt”.

A demokratikus Magyarország megteremtésének stratégiai tervében Kunfi foglalkozott a nemzetiségi tömegek részvételének lehetőségeivel is. Részleteiben nem dolgozta ki ugyan a nemzetiségi pártokkal kötendő szövetség lehetőségeit, de megállapította, hogy számukra létkérdés az ország demokratizálása; s a nemzetiségi kérdés sok tekintetben nem is annyira nemzeti, mint inkább szociális kérdés.

Kunfi már az annexiós válság idején világosan felismerte a nemzetiségi kérdés és a Monarchia nemzetközi helyzetének, külpolitikájának szoros összefüggését. A Monarchia imperialista külpolitikájának elemzése vezette el – Hilferding nyomán – az imperializmus új jelenségeinek megfogalmazásához, egy imperialista világháború veszélyének felismeréséhez. Ebben a vonatkozásban az 1910-es évek elejére a párt külpolitikai szakértőjének számított. Emellett valamennyi fontosabb hazai és nemzetközi háborúellenes megmozdulás aktív részvevője, gyakran irányítója volt. A háborúval és az imperializmussal kapcsolatos nézeteit az 1913. évi pártkongresszuson foglalta össze „Az MSZDP külügyi politikája” címmel utóbb önálló füzetként is publikált előadásában.

A nemzetközi munkásmozgalomnak is nyílt szemű, jó megfigyelője és aktív résztvevője volt. Állásfoglalásaiban közel állt Kautskyhoz, Viktor Adlerhez, Otto Bauerhez, de nagy befolyással voltak rá a latin országok mozgalmái is. A Szocializmusban közölt „jegyzeteiből” bizonyos aggodalom olvasható ki a német pártban tapasztalható egyes nacionalista jelenségekkel szemben, de az 1910-es évek elejére hite a háborúellenes összefogásban megerősödött.

Egyáltalán: a háború előtti két-három év Kunfi életében a radikalizálódás időszaka volt. A Tisza István ellen folytatott küzdelmek valósággal felvillanyozták, de egyben rá is döbentették, hogy „a tőke és a munka között élethalálra megy a küzdelem” . . . , hogy „a reformok útja nem vezet el a munkásosztály felszabadulásához”, s hogy világszerte „forradalmak és véres osztályharcok korszaka” felé sodródnak az események.

A forradalmi fellépésnek azonban – s Kunfi úgy látta 1913-ban, hogy nemcsak Magyarországon – csekély eredményre vezettek. A zsákutcából – legalábbis egyelőre – egy kiutat látott: mégpedig azt, ha a párt a propaganda, a tanítás, a szervezés munkáját helyezi előtérbe, mert végül is – úgymond – „az agitáció és szervezkedés nagysága és szilárdsága a mérvadó” a szocialista politika majdani sikeressége szempontjából. Nem más volt ez, mint a visszavonulás leplezett megfogalmazása, az addigi eszközökkel vívott frontális küzdelem kényszerű feladása a túlerővel – Tisza fegyveres erőszakával – szemben. A kiút – a kitérés – formájaként pedig a ma már kissé bizarrnak ható amerikai választójogi agitációs körutazás került előtérbe – a háború kirobbanásának előestéjén. . .

*

Az eddig elmondottak, ha vázlatosan és egyenetlenül is, Kunfi politikai tevékenységének, felfogásának főbb vonásait ismertették. Ez a felfogás, ez a tevékenység nem állt ellentétben a pártvezetőség fő irányvonalával. Látványos szembenállás pusztán az Alpári-

ügyben alakult ki, de ez valójában nem érintette a pártpolitika főkérdéseit. Aprólékos vizsgálattal bizonyára ki lehetne mutatni további, nem lényegbe vágó különbségeket, vagy – mint utaltam rá – időbeli eltéréseket, prioritásokat a politikai irányvonal kialakításában vagy megvalósításában. Ami különbség mindezeken túl teljesen nyilvánvaló, annak kettős magyarázata van. Az egyik: a pártvezetőségen belül az idők folyamán kialakult bizonyos munkamegosztás, „reszortok” szerinti elkülönülés. Az elmondottakból is kitűnt, hogy pl. Kunfi a szociálpolitika, a pártszervezés, a gazdasági küzdelmek kérdéskörével csak elvétve foglalkozott, erre a pártvezetőség más tagjai „specializálódtak” – egyébként az esetek túlnyomó többségében szintén teljes egyetértésben a pártvezetőség többi tagjával. Ami Kunfit mindemellett mégis megkülönböztette vezető társaitól: az talán leginkább azok germán műveltségével és orientációjával szemben az ő franciás irányultsága és érdeklődése volt – s ez az a másik mozzanat, amelynek alapján felfogásának egyéni színei, hangsúlybeli különbségei megismerhetők és levezethetők.

Nem a különbségek, nem az eltérések jellemzők politikai tevékenységének ebben a korszakában. Kunfinak a szociáldemokrata párt vezetésében eltöltött első időszaka – érkezésétől a háború kitöréséig – mégis egyedi, egyéni, kerek egész teljesítmény. Ennek alapja kivételes műveltsége és intellektusa, stílusa és lendülete, egész tettvágytól izzó, bár folytonos tépelődésbe hajló szocialista-humanista értelmiségi egyénisége volt.